

BARACZKA ISTVÁN
A BUDAI NÁDASDY-HÁZ SZÁMADÁSA
(1530. IX. 30—1531. I. 13.)

A Mohácsra következő másfél-két évtizedben keletkezett és levéltárainkban reánk egyébként is gyéren maradt iratok ritkán és töredékesen tudósítják a kutatót a főváros nehéz időinek konkrét gazdasági problémáiról. A piac helyzete, a lakosság áruellátása, az áruk minémisége, az árak alakulása, a munkabérek viszonyai, a pénz értékváltozásai meg éppenséggel olyanok, hogy rájuk elvétve esik fény. Ennek következtében méltán tarthat számot az érdeklődésre az a 30×22 cm méretű tizenöt lapnyi füzet, amelyet a Magyar Országos Levéltár E. szekciójának 185. sorszámú fondja (Archivum familiae Nádasdy), közelebről ennek Fasc. B. 1555 jelzetű iratcsomója őriz.

A füzet Budán keletkezett, itt írja azt Nádasdy Tamás egyik számadója az 1530. év szeptemberének végétől az 1531. év januárjának közepéig. Első három lapja üres, a 4^f. lapon kezdő feljegyzéseit a számadó és folytatólag írja a 11^f. lap kétharmadáig. Innen a 11^v. lap is, valamint a 12—14. lapok ismét üresek, a 15^f. lapon pedig már a számadásunkhoz nem tartozó fél oldalnyi feljegyzés olvasható, a Debrecenből kapott gabonafélék nyilvántartása.

Szűken hatodfél lapra terjed tehát mindössze az a szöveg, amely Nádasdy Tamás budai háza számadásának tekinthető, s amelyet a következőkben adunk közre.

1530. IX. 30.

Registrum super exitus pecuniarum per doninum¹ feria sexta ante Francisci ad maunas² meas datarum et assignatarum,³ anno 1530.

Eodem die ex Pest pisces		den. LXXXV
Eodem die hic Bude pisces		den. LX
Eodem die vsonem		den. XXXV
Eodem die pisa et espynalch		den. XVI
Eodem die amigdalum		den. XXV
Eodem die vnum ffwnt piper	fl. II	den. XXXX
Eodem die crocum	fl. II	
Eodem die zýngibex ⁴	fl. I	
Eodem die rýskaza		den. XXV

1530. X. 3.

Feria seonda⁵ ante Francisci
feci portare aquam calidam

den. XXV

¹ Recte: dominum.

² Recte: manus.

³ Recte: assignatarum.

⁴ Recte: zýngiber.

⁵ Recte: secunda.

Eodem die fenum Chochy dedi		den. X
Eodem die zappan		den. VIII
1530. X. 2.		
Dominico die ante Francisci carnes		den. XXVII
Eodem die sex capones	fl. I 1/2	
Eodem ⁶ caules		den. X
Eodem die aues		den. XVI
Eodem die emi mel	fl. I	den. XIII ⁷
Eodem die petersolum		den. II
Eodem die torma		den. II
Eodem die ad cenam carnes		den. XXVII
Eodem die ad cenam vnum fachant		den. XXXX
1530. X. 3—5.		
Feria secunda, tercia et quarta ⁸ propter certis et multis negociis domini scribere non potui, quid exposui.		
1530. X. 6.		
Freria ⁹ quinta post Francisci emi ¹⁰ a turcis thofota ¹¹ vlnas XXXX	fl. IIII	
Eodem die ex comisione ¹² domini dedi barbitonsori	fl. I	
Eodem die velutum nigrum ad sýsak	fl. I ¹³	
Eodem die vnum aurum multaui, cum quo deaurarunt sýsak	fl. I	den. LXXX
Andre fegwer týstelto pro disposicione ¹⁴ sýsak	fl. I	den. X
Nicolauo ¹⁵ rezmies pro disposicione et deauracione sýsak	fl. I	den. XXX
Telam vilem pro pocrolch emi		den. LIIII
Petro de Warda fratri domini		
Strigoniensis pro debito Regie		
Maiestatis dedi	fl. X	
Cetera ad coquinam et pro allis ¹⁶ necessitatibus domini exposui, quas scribere non potui pro certis negociis domini nec abebam tantum temporis, vt scibere ¹⁷ potuissem.		
Eodem die emi sindonam ¹⁸ pro vexillis	fl. I	den. XIII
Eodem die Joannem Horuat misit dominus post seruitoribus, ¹⁹ dedi expensas	fl. 1/2 ²⁰	
1530. X. 17.		
Feria secunda ante Luce emi crocum	fl. II	

⁶ Recte: eodem die.

⁷ A 422^r lap vége. A lapok sorszámául az Országos Levéltár kutatótermében az anyag nyilvántartására feljegyzett számot vettük alapul.

⁸ Recte: feria secunda, tercia et quarta ante, in die et post Francisci.

⁹ Recte: feria.

¹⁰ E szó után törölve: atur.

¹¹ Recte: thafota.

¹² Recte: commissione.

¹³ V javítva I-re.

¹⁴ E szó után törölve: galea.

¹⁵ Recte: Nicolao.

¹⁶ Recte: aliis.

¹⁷ Recte: scribere.

¹⁸ Recte: sindonem.

¹⁹ Recte: seruitores.

²⁰ A 422^v lap vége.

1530. X. 18.

In die Luce, cum seruitores domini omnes erant
hic Bude ad coquinam dedi

fl. IIII

1530. X. 18.

Feria tertia post²¹ Luce ad coquinam mane

fl. II

Eodem die ad cenam ad coquinam

fl. III

Eodem die pistori

fl. I

Eodem die lignam²² pro pistandis panibus emi

fl. II

1530. X. 19.

Feria quarta post Luce ad coquinam dedi Thome
Nagh

fl. IIII

Eodem die ligna cum duobus curris²³

fl. II 1/2

Eodem die, vt currum cholŷa prepararunt solui
magistro

fl. I

Eodem die vnam lagenam, que erat distructa feci
reparare

den. XXV

Aquam equibus²⁴ domini et ad coquinam quovs-
que hic fuit dominus

fl. I

den. XIII

1530. X. 20.

Feria quinta post Luce dedi ad coquinam

fl. IIII

Eodem die vnum frenum fecit faber, videlicet
magister stabule,²⁵ domino emere

fl. III

Eodem die sericum nigrum pro suba domini

fl. I

Quinque libram²⁶ papiri emi, quovsque hic fuit
dominus fl. vnum²⁷

fl. I²⁸

Eodem die kethefec

den. XX

Eodem die vnum zabola

den. XX

Eodem die cordas, videlicet estrang et geplo, cum
quo supero ligarunt zaragŷa emi

fl. II

Eodem die iterum tres estrang

den. XXI

Eodem die ferrum super sator et lewego

fl. I

den. II

Eodem die Thomas faber pro reformatione vnus
selle et freni rogauit a me

den. LXIII

Eodem die cornas²⁹ super sator

fl. II

den. IIII

Eodem die vno istabulatori dedi

den. VII

Eodem die vno atero³⁰ pro reparacione calcei dedi

den. X

²¹ Recte: in die Luce. A feria tertia post Luce ebben az esetben nyilvánvaló elírás. A számadások készítője ugyanis megfélekedezhetett arról, hogy Lukács napja keddre, vagyis feria tertia-ra esik. A feria tertia post Luce keletmegjelölés után — helyes időrendi sorrendben szándékozván az adatait rögzíteni — a feria quarta post Luce, sőt a feria quinta post Luce dátumokat is használja, melyek Lukács hetében vannak. Így emezek előbb következnenének időrendben, mint a feria tertia post Luce, mely — ha szószerint vesszük — csak a Lukács hetére következő hét keddjét jelölhetné.

²² Recte: ligna. A kiírt ligna szó fölött a szóvégi m-re utaló — fölösleges — rövidítésjel látható.

²³ Recte: curribus.

²⁴ Recte: equis.

²⁵ Recte: stabuli.

²⁶ Recte: libros (1 rizsma = 20 Buch).

²⁷ E szó egy törölt *duos* fölött áll; ezt követőleg törölve: fl.

II

²⁸ E számjegyet követően törölve: . — A 423^r lap vége.

II

²⁹ Recte: cornua.

³⁰ Recto: atro.

Eodem die vnum pileum domino ad s̄ysag	den. XXXX
Eodem die vnum calcar emi Thome istablatori nouiter conducto	den. XXXX
Eodem die Thome ³¹ Z̄ych̄y pro zaslothok dedi	den. XXII
Eodem die Lagislauo ³² bombardario Regie Maies- tatis dedi, quos Lazarus literatus ad necessitates domini ab eo rogarat	fl. II 1/2
Eodem die solui pro sathor seg	den. LXXXV
Eodem die solui pro thunico ³³ Sal̄y sartorȳ	den. LXXXV
Eodem die pro vno tenghel solui	den. LX
Eodem die Urbano Choch̄y vnum calceum	fl. I
Eodem die ³⁴ similiter Urbano vnam chirotecam emi	den. XX
Eodem die similiter cordas emi ex comisione ³⁵ domini	fl. I ³⁶

1530. X. 21.

Feria sicta ³⁷ in die vndecim milia virginum discescit ³⁸ dominus ad partes Zaladienses.	
Eodem die Joannes Horwat rogauit a me nomine domini, quos deberet dare potunaris ³⁹	den. L
Eodem die ex comisione ⁴⁰ domini cordapari ⁴¹ dedi	fl. I
Eodem die emi ex comisione ⁴² domini Urbano Choch̄y vnam chirotecam	den. XVI
Eodem die aquam emi den. sex	den. VI

1530. X. 22.

Sabato ⁴³ post vndecim milia virginum dedi Thome Nag fl. duos	fl. II
Eodem die emi ligna cum vno curru fl. duos	fl. II
Eodem die emi pisces ad prandium et ad cenam den. ⁴⁴ quatragesima ⁴⁵	den. XXXX
Eodem die aquam den. sex	den. VI

1530. X. 23.

Dominico die ante Simonis et Jude emi vnam ladulam Italicum ⁴⁶ domino fl. duos	fl. II
Eodem die Joanni Horwat dedi den.	

³¹ A szó végén törölve: s.

³² Recte: Lagislao.

³³ Recte: thunica.

³⁴ E szó után törölve: ster.

³⁵ Recte: commissione.

³⁶ Az ezt követő másfél soros alábbi feljegyzés törölve: Feria sexta in die vndecim mi.

³⁷ Recte: sexta.

³⁸ Recte: discessit.

³⁹ Recte: portunariis.

⁴⁰ Recte: commissione.

⁴¹ Recte: chordapari.

⁴² Recte: commissione.

⁴³ Recte: sabbato.

⁴⁴ E szó után törölve: XXXX.

⁴⁵ Recte: quadraginta.

⁴⁶ Recte: Italicam.

decem, vt daret nautis, qui traiciunt frumenta nostra	den. X
Eodem die emi carnes caules	den. XXV den. VI
Eodem die vnum sotular emi michi	den. XX
Eodem die puero Zychy emi vnum pileum	den. XXXII
Eodem die aquam	den. VI
Eodem die puero clauigero ⁴⁷ vnum sotular	den. XX
Eodem die papirum emi	den. XX
1530. X. 24.	
Feria secunda ante Simonis et Jude carnes	den. XXVI
Eodem die Joanni Sarpos vel Horwat, quem Regia Maiestas misit post dominum cum litteris Sue Maiestatis dedi ad expensa ⁴⁸ fl. I	fl. I
Eodem die aquam	den. VI
1530. X. 25.	
Fera ⁴⁹ tertia ante Simonis et Jude emi vnam sellam equis currikeris fl. tres	fl. III
Eodem die aquam ad coquinam et equis	den. XII ⁵⁰
1530. X. 26.	
Feria quarta dedi Thome Nag, vt daret ⁵¹ nautis pro traiectione et sibi ipsi comedere emere	den. XXV
Eodem die dedi barbitonsori pro Petro vectore	den. XXV
Eodem die habui octo rostallo, dedi vnicuique den. nouem; facit	den. LXXII
Eodem die emi candellas	fl. I
Eodem die aquam ad coquinam	den. VI
1530. X. 27.	
Feria quinta ante Simonis et Jude emi pisces piza	den. XXXII den. VI
Eodem die michi vnum sotular	den. XX
Eodem die vnam ladulam vnam ladulam ⁵² reformare feci	den. XXXII
Eodem die haydowny ⁵³ emi vnum calceum	den. LXXXV
Eodem ⁵⁴ clauem feci parare ad domum Gregori ⁵⁵ presbiteris	den. XX
Eodem die habui octo rostallo, vnicuique dedi den. octo; ⁵⁶ facit	den. LXXII
Eodem die ad coquinam et equis aquam	den. XII

⁴⁷ Recte: puero clauigero.

⁴⁸ E szó végén törölve: s.

⁴⁹ Recte: Feria.

⁵⁰ Törölve: XV; a XII. utólagos bejegyzés.

⁵¹ E szó után törölve: Nantis.

⁵² Recte: vnam ladulam (ismétlés nélkül).

⁵³ Recte: haydoni.

⁵⁴ Recte: Eodem die.

⁵⁵ Recte: Gregorii.

⁵⁶ Recte: nouem.

1530. X. 28.

Feria secta ⁵⁷ in die Simonis et Jude misi ad Pest, pro auena natis ⁵⁸ dedi	den. XVI
Eodem die pisces	fl. I
Eodem die ad molendinum portare feci frumenta, et qui ubi mansit cum frumentis dedi	den. X
Eodem die molnarnak dedi bibalia	den. XX

1530. XI. 25.

In die sancte Catherine emi pro Zychy vnam camisiam et vnam gathya ⁵⁹	fl. II
Eodem die multau pecarium ⁶⁰ domini de Gre- gorio Andream	fl. XX

1530. XI. 29.

Feria tertia post Caterine dedi Johanni Horwat in bonis monetis, super quos emit equum Pauli Fodor	fl. XII ⁶¹
--	-----------------------

1530. XII. 19.

Feria secuda⁶² ante Thome accepi de manibus domini Emerici Chybak fl. trecentos in monetis mixtis regis Fardinandi,⁶³ Lagislai⁶⁴ et Ludouicici⁶⁵ et eciam regis Johannis, quos vigesimo septimo fecit cudere, quos Johannes Dochy ex arenda decime⁶⁶ de Sarang⁶⁷ domino Varadiensis dedit.

1530. XII. 22.

Jtem ex illis feria quinta post Thome dedi ad manus Georgi ⁶⁸ literati fl. centum et quinquaginta	fl. I 1/2 ⁶
Johanni Horwat	fl. XII
Emi duo pecia sindonis	fl. VIII 1/2
Duos saccos tritici	fl. IIII
Nouem pullos vel gallinas	fl. IIII
Jtem ⁶⁹ seruitori Joannis Chekedi	fl. 1/2
Gregorio Lowas dedi	fl. II
Muratori pro malom	fl. II
Jterum duos pullos	fl. I
Zappan	den. LXV

1530. XII. 20.

Feria ⁷⁰ tertia ante Thome ⁷¹ dedi Blasio Chochys fl. quatur	fl. IIII
---	----------

⁵⁷ Recte: sexta.

⁵⁸ Recte: nautis.

⁵⁹ E szó után törölve: den.

⁶⁰ Recte: peccarium.

⁶¹ Ezt követőleg az alábbi két sornyi feljegyzés törölve: Feria tertia secunda accepi de manibus domini Varadiensis fl. fl. A törlés áthúzásokkal és nagy tintafolttal, amely a 425^r lapot zárja.

⁶² Recte: secunda; e szó után törölve: accepi.

⁶³ Recte: Ferdinandí.

⁶⁴ Recte: Lagislai.

⁶⁵ Recte: Ludouici.

⁶⁶ E szó után törölve: ep scopatus Varadiensis.

⁶⁷ Sáránd (Bihar m) község Debrecentől délre. Vö. Györfly Gy.: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza. Budapest, 1963. 658.

⁶⁸ Recte: Georgii.

⁶⁹ Recte: Jtem.

⁷⁰ E szó után törölve: secta.

⁷¹ A lap bal szélén e dátumra utalva: 20.

1530. XII. 25.

Dominico die in die Natiuitatis Domini⁷² dedi mulieri de Pest ex comisione⁷³ domini fl. tres Eodem die Joanni chomornyk dedi, qui⁷⁵ ego non inueni eis comedere Similiter et Janchy dedi Eodem die Zychy et michi vinum thota die Eodem die vnum pullum emi, qui⁷⁷ non inueni cares⁷⁸

fl. III

den. XXXIII⁷⁴

den. XXXIII⁷⁶

den. VIII

den. XXV

1530. XII. 26.

In die Sancti Stephani vinum Eodem⁷⁹ carnes Dedi duobus rosticis⁸⁰ ad duos dies, qui⁸¹ domum purgarunt Eodem die similiter dedi duobus baiulis, qui ex arce res ad domum portarunt dedi⁸²

den. VIII

den. VIII

den. XXX

den. XX

1530. XII. 27.

Feria tertia in die Sancti Joannis emi vinum tota die panes carnes

den. VIII

den. XXII

den. XXVIII

1530. XII. 28.

Feria quarta post Joannis dedi sex rusticis denaris⁸³ LX, vt molendinum domini Pestheny trarserunt⁸⁴ Eodem⁸⁵ die vinum panes

den. LX

den. VIII

den. XX

1530. XII. 29.

Feria quinta post Joannis dedi cuidam paupero ex comisione⁸⁶ domini Eodem die tus Eodem die vinum Eodem die feci cum duobus rosticis⁸⁷ ligna portare et dedi ei Eodem die cuidam paupero dedi

den. XXV

den. V

den. VIII

den. XXV.

den. I

1530. XII. 30.

Feria sexta post Joannis dedi pro taligas, qui

⁷² A lap bal szélén e dátumra utalva: 25.

⁷³ Recte: commissione.

⁷⁴ A számjegyek előtt törölve: pro.

⁷⁵ Recte: quia.

⁷⁶ A 425^v lap vége.

⁷⁷ Recte: quia.

⁷⁸ Recte: carnes.

⁷⁹ Recte: Eodem die.

⁸⁰ Recte: rusticis.

⁸¹ E szó után törölve: ex.

⁸² Fölöslegesen két állítmány.

⁸³ Recte: denarios.

⁸⁴ Recte: terserunt.

⁸⁵ E szó után törölve: Eodem.

⁸⁶ Recte: commissione.

⁸⁷ Recte: rusticis.

victualia penes Danubio⁸⁸ ad domum portauit
 fl. vnum
 Eodem die vinum⁹⁰ nobis et infirmo Zýchý
 Eodem⁹¹ die Mathýe Esthoýan ad racionem
 sallari⁹² sui dedi fl. viginti quinque ex comisione⁹³
 domini

fl. I⁸⁹

den. XII

fl. XXV

1530. XII. 31.

Sabato⁹⁴ post Joannis dedi domino Raskaý fl.
 quindecim⁹⁵ et ex comisione⁹⁶ domini
 Eodem die⁹⁷ vno thaligas, qui res domini ex arce
 extra duxit dedi
 et qui iuuauit
 Eodem die qui boues custodiuit dedi
 Eodem die⁹⁸ vno infirmo in domo domini
 Dolchý⁹⁹ ex comisione¹⁰⁰ domini dedi
 Eodem die infirmo Zýchý dedi
 Eodem die michi vnum calceum

fl. XV

den. L

den. XII

den. X

den. XXV

den. XVI

fl. I

1531. I. 1.

Dominico die in die Circumcisionis Domini dedi
 Paulo¹⁰¹ Fodor
 Eodem die orosonibus ex comisione¹⁰² domini
 dedi fl. vnum
 Eodem die vinum domino

fl. I

fl. I

den. VIII

1531. I. 2.

Feria secunda post Circumcisionis dedi ex
 comisione¹⁰³ domini Cristophoro Prasolchý fl.
 decem¹⁰⁴ ad Rracionem¹⁰⁵ sallari¹⁰⁶ sui
 Eodem die vno kathona, qui de Chegled venit
 dedi den.¹⁰⁸ quinquaginta
 Eodem die emi vlgo fagdýat
 Eodem die vnum¹¹⁰ forpicem¹¹¹

fl. X¹⁰⁷

den. X¹⁰⁹

den. XXV

den. VII

⁸⁸ Recte: Danubium.

⁸⁹ A 426^v lap vége.

⁹⁰ Olvashatatlanságig törölt szó fölé írva.

⁹¹ Recte: Eodem.

⁹² Recte: salarii.

⁹³ Recte: commissione.

⁹⁴ Recte: sabbato.

⁹⁵ Ezt követően olvashatatlan törölt szó.

⁹⁶ Recte: commissione.

⁹⁷ E szó után törölve: ex.

⁹⁸ E szó után törölve: Jn.

⁹⁹ Recte: Dochy.

¹⁰⁰ Recte: commissione.

¹⁰¹ Recte: Paulo.

¹⁰² Recte: commissione.

¹⁰³ Recte: commissione.

¹⁰⁴ A szó fölött fölösleges rövidítésjel.

¹⁰⁵ Recte: racionem.

¹⁰⁶ Recte: salarii.

¹⁰⁷ A 426^v lap vége.

¹⁰⁸ E szó után törölve: decem.

¹⁰⁹ Recte: L.

¹¹⁰ Recte: vnam.

¹¹¹ Recte: forpicem.

Eodem die ex comisione¹¹² domini dedi Joanni
 Horwat ad rationem sallari¹¹³ sui fl. quatuor
 Eodem die vt feci duos boues mactarre¹¹⁴ solui
 Eodem die vinum domino et nobis

fl. IIII
 fl. 1/2
 den. XXVI

1531. I. 3.

Feria tertia¹¹⁵ post Circumcisionis Domini dedi
 ex comisione¹¹⁶ domini Joanni chomornýk ad
 rationem sui saruici¹¹⁷ fl. duos
 Eodem die Mathie Nag ad seruicia dedi fl. duos
 Eodem¹¹⁸ Emerico Fýzý ad seruicia dedi fl. duos
 Eodem die dedi barbitonsori, qui curauit Emeri-
 cum Fýzý, dedi ei ad rationem seruicii ipsius Fýzý
 fl. quinque
 Eodem die Balint Estepan, quem¹²⁰ equam
 domino¹²¹ propter Deum dedit, dedi wlgo fec-
 walchagot fl. duos
 Eodem die Joanni Horwat dedi den. VIII, vt
 traiecerunt equam, quem¹²² domino donauerunt
 Eodem die¹²³ similiter Janchý, vt et ipse traicere
 fecit vnum equum dedi
 Eodem die panes
 Eodem die Michaeli Horwat dedi ad seruicia fl.
 tres
 Eodem die Thome Erdeli ad seruicia dedi fl.
 duos
 Eodem die Janchý lowas dedi fl. vnum
 Eodem die ad rationem domini dedi
 Francisco coco fl. sex
 Eodem die vinum Zýchý
 Eodem die vinum nobis

fl. II
 fl. II
 fl. II
 fl. VI¹¹⁹
 fl. II
 den. VIII
 den. VI
 den. VI
 fl. III
 fl. II
 fl. I
 fl. VI¹²⁴
 den. VIII
 den. XII

1531. I. 4.

Feria quarta¹²⁵ post Joannis¹²⁶ dedi Francisco
 Kopany ad seruicia fl. tres
 Eodem die Francisco Ebergheny dedi
 Eodem die panes nobis
 Eodem die vinum

fl. III
 den. L¹²⁷
 den. XXII
 den. XXIII

¹¹² Recte: commissionem.

¹¹³ Recte: salarii.

¹¹⁴ Recte: mactare.

¹¹⁵ E szó után törölve: dedi.

¹¹⁶ Recte: commissione.

¹¹⁷ Recte: seruicii.

¹¹⁸ Recte: Eodem die.

¹¹⁹ Értsd: barbitonsori fl. I + ad rationem ... ipsius Fyzy fl. V = fl. VI. A szó után törölve:

I. — A 427^r lap vége.

¹²⁰ Recte: quam.

¹²¹ E szó után törölve: p.

¹²² Recte: quam.

¹²³ E szó után törölve: Ster.

¹²⁴ E szó után törölve: sex.

¹²⁵ Recte: quarta.

¹²⁶ Recte: post octavam Joannis evangeliste.

¹²⁷ A 427^v lap vége.

Eodem die m ¹²⁸	den. VIII
Eodem die candelas	den. XII
Eodem die sal	den. XXXIII
1531. I. 5.	
Feria quinta ante Epifania feci mandare vnam cupam pro	den. XXV
Eodem die panes	den. XII
Eodem ¹²⁹ vinum nobis et et ¹³⁰ Zýchý	den. XXIII ¹³¹
Eodem die Aýkaý puerro ¹³² vnum calceum	den. LXXV
1531. I. 6.	
Feria ¹³³ sexta in die Epifania domini dedi Joanni Horvat fl. vnum ¹³⁴ ad rationem Regie Majestatis, vt pro Turkouyt miserunt	fl. I ¹³⁵
Eodem die panes	den. XVI
Vinum nobis et Zýchý	den. XXIII
Eodem die vnum vosculum ¹³⁶ pro therýek	den. V
Eodem die seruitori Joanni Nagwahý dedi ex commissione domini fl. vnum	fl. I ¹³⁷
Eodem die emi ex plombo vnum vasculum pro therýek	den. XX
Eodem die Zýchý ad vinum	den. VIII
1531. I. 7.	
Sabasto ¹³⁸ post Epifania emi panes	den. VIII
Eodem die vinum Zýchi	den. VIII
Eodem die vinum nobis cum domino Georgio	den. XII
Eodem die, vt dominus ad Pest misit me dedi naute	den. VIII
Eodem die tria oua domino emi	den. V
Eodem ¹³⁹ kaza ad bel	den. XII
Eodem die, vt ad iuuarat ¹⁴⁰ ligna portare ¹⁴¹ dedi tribus rusticis	den. XVI
1531. I. 8.	
Dominico die post Epifania domini emi nobis et Zýchý infirmo vinum	den. XXII
Eodem die caules	den. XII
Eodem die sal vnum	den. XXXII
Eodem die candellas	den. VI

¹²⁸ Recte: mel.

¹²⁹ Recte: Eodem die.

¹³⁰ Recte: et.

¹³¹ Fölötte törölve: den. X.

¹³² Recte: puero.

¹³³ Elötte törölve: Eodem.

¹³⁴ E szó után törölve: vt.

¹³⁵ Az eredetiben ide kivetve nincs.

¹³⁶ Recte: vasculum.

¹³⁷ A 428^r lap vége.

¹³⁸ Recte: Sabbato; elötte törölve: feria sext.

¹³⁹ Recte: Eodem die.

¹⁴⁰ Recte: adiuuarant.

¹⁴¹ E szó után törölve: dedit.

1531. I. 9.

Feria secuda¹⁴² post Epifania emi vinum nobis
et Zýchŷ infirmo pro
Eodem die dedi Thome Nag, vt pro ligna¹⁴³
misi
Eodem¹⁴⁴ rusticis, qui vina duxerunt dedi
Eodem die vno rustico, qui ligna crepauit dedi

den. XXII

den. XII
den. XII
den. X¹⁴⁵

1531. I. 10.

Feria tertia post Epiphania emi¹⁴⁶ ligna cum vno
curro¹⁴⁷
Eodem die vinum nobis
Eodem die custodi ouium ded¹⁴⁸ ad vinum
Eodem die dedi korcholianak¹⁴⁹
Eodem die emi piper, crocum et zekffy

den. LXXX
den. XII
den. II
den. XXV
den. XXVI

1531. I. 11.

Feria quarta post¹⁵⁰ Epiphania dedi Francisco
Chopanŷ
Eodem die emi vinum Zýchŷ et nobis
Eodem die custodi omium¹⁵¹ dedi ad vinum

den. L
den. XII
den. III

1531. I. 12.

Feria quinta post Epiphania feci vnum sotular
parare domino pro
Eodem die vinum Zýchŷ et nobis
Eodem die candellas
Eodem die lotrici

den. XX
den. XII
den. XII
den. XV

1531. I. 13.

Feria sexta post Epiphania emi fenum cum
vno¹⁵² curru
Eodem die emi pisces
Eodem die vinum Zýchŷ et nobis

fi. I den. XXXII
den. XII
den. XXII¹⁵³

Azt a negyedévet valamivel meghaladó rövid időszakot, amelyet a most közölt számadások felölelnek, Buda főváros történetének legmozgalmasabb, de egyben legtragikusabb napjai közé sorolják az események.

1529. július 17-én Szolimán még Nádorfehérvárnál táborozik, de a budai német mészárosok céhének könyvében június 22-én („Am Eritag vor sand Joannes tag”) már az utolsó bevételi tételeket könyvelik, hogy a céh mihamarabb útra kelvén, Nagyszombatban, kedvezőbb gazdasági viszonyok között keressen jobb üzleti lehetőségeket s biztosabb megélhetést.¹⁵⁴

¹⁴² Recte: secunda.

¹⁴³ Recte: lignis.

¹⁴⁴ Recte: Eodem die.

¹⁴⁵ A 428^v lap vége.

¹⁴⁶ E szó után törölve: vnum.

¹⁴⁷ Recte: curru.

¹⁴⁸ Recte: dedi.

¹⁴⁹ Recte: korcholiasnak.

¹⁵⁰ E szó után törölve: Epifania.

¹⁵¹ Recte: ouium.

¹⁵² Recte: vno.

¹⁵³ A 429^r lap vége.

¹⁵⁴ Fővárosi Levéltár, Mohács előtti gyűjtemény N^o8 252.

Az olasz kereskedőkkel is intenzív üzleti kapcsolatban álló céh kitűnő értesülései birtokában aligha érte Budán 1529. augusztus 18-át, amikor Szolimán seregével Mohácshoz érkezett.

Szeptember harmadika már Buda alatt látja a 300 000-es török hadat, amellyel szemben Nádasdy Tamás, Ferdinánd budai várparancsnoka mindössze öt napig állja a vívást. Nádasdyt két német hadnagya zárja ki orvul fogságra vetvén a vár védelmének irányításából, s áruházzal juttatják a jól felszerelt várat Nádasdyval együtt Szolimán kezére. A török fegyverrel megvett Buda a szultán szándékából és tervei szerint vallhatja egyelőre János királyt urául. Ferdinánd számára Buda ezzel végképp elveszett.¹⁵⁵

Nádasdy sorsa János király kezébe volt letéve, ki a fogoly szabadságáért hűségét követelte cserébe. A János politikáját meggyőződéssel valló Brodarics István mind királya kegyének kieszközlésében, mind Nádasdy elhatározásának befolyásolásában döntő szerepet játszott a két fél megbékélése létrejöttéhez. Az ő kitartó pártfogása egyengette nyilvánvalóan azt az utat is, amelyen alig fél esztendő múltán, az 1530 februári budai országgyűlésen Nádasdy a királyi kincstartósággal jutott.¹⁵⁶

Az új kincstartónak nemcsak a „közjövedelmek” rossz kezelésével kellett szembenéznie. Batthyány Ferenc 1530. március 4-én Körmendről budai szemtanú tájékoztatása alapján írja Ferdinándnak, hogy János király „nagy szegénységben sinlődik”, s hogy a drágaság Budában napról-napra nő, „egy rőf posztót is alig kapni, egy pár csizma húsz forintba kerül”.¹⁵⁷

Bármennyire tetszetős is a körmendi levélíró budai szemtanúra való hivatkozása, meg kell közbevetőleg jegyezni, hogy ő maga János király ellenségei közé tartozott. Így érthető csak a csizma árának 20 forintban való megjelölése, melyről megállapítható, hogy nincsen reális alapja. Az 1520-as évekből rendelkezésre álló árak szerint 1522-ben Budán egy pár csizma ára 40 dénár,^{157/a} 1526-ban Pozsonyban ugyancsak 40 dénár.^{157/b} Hozzá kell tenni mindjárt, hogy ezek az árak egészen hosszú, azaz nem csupán térdig érő csizmára vonatkoznak. Számadásunk kelte után öt évvel viszont Sopronban a „spital” szolgalegénye számára 45 krajcárt fizetnek egy pár csizmaért.¹⁵⁸ Mindebből kitűnően valóban csak arról lehet szó, hogy az említett levélíró a budai árviszonyokat eltorzította.

János király a töröktől elfoglalt s a neki átadott Buda birtokában, a Ferdinánddal folytatott szüntelen hatalmi harc s a török beavatkozás nyomasztó légkörében híján volt azoknak a lehetőségeknek, amelyek az eredményes termelő munka feltételeit biztosíthatták. Még a Körmöcbányáról Budára rendelt s a pénzveréshez szükséges minden eszközzel ide megérkezett húsz pénzverő is „az általános zűrzavarban” titokban elmenekül.¹⁵⁹

A gazdasági viszonyok leromlását, a Budán dolgozó emberek sanyarú megélhetését, munkabéreik alacsony szintjét fokozta Buda Roggendorf-féle ostroma. Nádasdy budai házának számadása mind az ostromot megelőző, mind az ostromot követő néhány hét gazdasági viszonyai értékeléséhez konkrét adatokkal szolgál.

Felvilágosítást ad a számadás abban a tekintetben is, hogy mi volt Nádasdy szerepe a Roggendorf ostroma kivédésében. Az ostrom eddigi számos feldolgozását¹⁶⁰ közelebbi és eddig nem ismert adatokkal egészíti ki. Így megtudjuk a számadásból, hogy Nádasdy 1530. október 21-én Budáról Zalába távozik (feria sexta in die undecim milia virginum discessit dominus ad partes Zaladienses). — Alig lehet kétséges, hogy a bizonyos jó hírforrásokkal

¹⁵⁵ Vö. Szalay L.: Magyarország története.² 4. Pest, 1865. 93—97. — Hóman B. és Szeffü Gy.: Magyar történet.² III. Budapest, 1935. 23.

¹⁵⁶ Szalay i. m. 106.

¹⁵⁷ Uo.

^{157/a} Kemény L.: Buda város árszabása II. Lajos korában. (1522) Történelmi Tár, 1889. 378.

^{157/b} Házi J.: Sopron szabad királyi város története, Sopron, 1943. II/6. 423.

¹⁵⁸ Soproni Állami Levéltár, Spitalrechnung. 1535—37. 1535. év.

¹⁵⁹ Vö. Huszár L.: A budai pénzverés története a középkorban. Budapest, 1958. 117—119.

¹⁶⁰ Hóman—Szeffü i. m. 29. — Kubinyi F.: János király budai országgyűlése az 1530-ik év végén. Századok (1876) 581—583. — Szalay i. m. 109—111. — Horváth M.: Kisebbségi történelmi munkái. I. Pest, 1868. 337. (Adalékok János király külviszonyai történelméhez) — Iványi B.: Buda és Pest sorsdöntő évei. Tanulmányok Budapest múltjából. IX. (1941.) 43.

rendelkező Nádasdy tudott Roggendorf közeledtéről, hiszen Budáról távozása napján amannak Esztergom közelében kellett lennie. Buda ostromának elhatározása Ferdinánd részéről egyébként már augusztus elején köztudott volt a király környezetében, ahonnan Nádasdy a készülődésről már jó idején tudomást szerezhetett.¹⁶¹ Szervitorai október 18-án már valamennyien Budán vannak. Nádasdy dunántúli utazására tíz nappal Roggendorf ostromgyűrűjének bezárlata előtt nyomós ok szolgálhatott. Feltehetőleg Buda védelme érdekében került sor az útra.

Erre mutat az is, hogy Nádasdy Budáról távozását követően csak három nap múlik el, és Nádasdy embere Horvát, másképp Sarpos János máris útban van János király leveleivel ura után. (*Feria secunda ante Simonis et Judae. . . Joanni Sarpos vel Horwat, quem Regia Maiestas misit post dominum cum litteris Suae Maiestatis dedi ad expensas fl. I.*)

A budai Nádasdy-házban eközben serény készülődés látszik. Két napon keresztül nyolc-nyolc rostáló embert fogadnak a gabona tisztítására. Működik a malom. A réven Pestről zabot szállítanak. Két kocsi fa kerül a házhoz. Gyertyákat vásárolnak.

Nádasdy visszatérésének a számadás feljegyzéseiben nincsen nyoma.

Roggendorf ostroma, mint ismeretes, jó hat hétig tartott. December 19-én elül a harci zaj. Fellélegzik a súlyosan megrongált és élelemben nélkülöző város. 1530 karácsonyán élelem híján pénzt kap a számadótól Nádasdy közvetlen személyzete, köztük komornyikja is, mert nem talál az számukra ennivalót. Egyetlen csirkét vehet csupán a számadó a konyhára, mert húst egyebet a városban nem talál.

Részletesebben — bár a feldolgozás igénye nélkül — vizsgálván a szóban forgó számadást, feltűnő a végső soron sommázott összeg alacsony volta, mindössze: 431 fl. 20 den. Ebből is János király rációjára 12 fl. nyer kifizetést. Tény ezzel szemben az, hogy a számadó, ha egyéb fontos dolga akad, nem jegyzi fel a kiadásokat. Így történik az 1530. október 3—5-én (*propter certis et multis negotiis domini*), majd 6-án is több kiadás bejegyzésének mellőzéseivel (*pro certis negotiis domini*). Október 6-át követően legelsőbb október 17-én eszközöl ismét bejegyzést, hogy azután október 28—november 25 között, a Budát dúló ostrom érthetően nehéz napjaiban, mindenestül mellözze bejegyzéseit. November 25—28 között, valamint november 30—december 19 között ismét szünetelnek a számadó feljegyzései, sőt december későbbi néhány napján is és csak az 1531. új esztendő beköszöntésével lesznek azok rendszeresek január 13-ig, amikor az utolsó bejegyzést eszközli e füzetben.

A számadó a nyilvántartásához a százdénáros magyar forintot veszi alapul. 1530. november 29-én, amikor Horvát Jánosnak Fodor Pál lova vásárlásáért 12 forintot ad kézhez, megjegyzi, hogy azt *in bonis monetis*, jó pénzben adja. Minthogy pedig ezt a 12 forintot azonos módon kezeli nyilvántartásában az egyéb kiadási tételekben szereplő pénzzel: nincs ok másként vélekedni, minthogy azok is *in bonis monetis* értendők.

Elgondolkoztató a számadás egyik október 6-án bejegyzett tétele, melyben egy magyar arany forint értéke 1 fl. 80 den.-ban van jegyezve (. . . *unum aurum multavi, cum quo deaurarunt sisak . . . fl. I den. LXXX*).

Mindenekelőtt meg kell állapítani, hogy az itt bejegyzett 180 dénáros érték nem az 1521-ben bevezetett nova monetában értendő. Az 1525 nyarán volt hatvani országgyűlés 21. tc-e értelmében Lőrinc naptól (augusztus 10.) kezdve két új dénár volt egyenlő egy régivel. 1526-ban pedig a két pénz — a nova és antiqua moneta — aránya törvény szerint 3 : 1.^{161/a} Kizárt dolog ugyanis, hogy a 180 dénárt új dénárnak tekintve, az aranyforint értéke 90, illetőleg később 60 régi dénárt tett volna ki. Ilyen érték az eddigi kutatásokból megállapíthatóan nem fordult elő az egész szóban forgó évszázadban.^{161/b}

¹⁶¹ Vö. Szalay i. m. 109—111.

^{161/a} Vö. Kubinyi A. : A mezőgazdaság történetéhez a Mohács előtti Budán. (Kézirat az Agrártörténeti Szemle sajtó alatt levő számához, 9—10.) A szerző szíves engedelmével a kéziratot használtam, amelyért ezúttal is köszönetet mondok.

^{161/b} Vö. Horváth T. A. : A magyar aranyforint értékváltozása 1490—1700 között. Numizmatikai Közöny. 1959—60. 33. skk.

A magyar aranyforint értékére régi dénárban a XVI. század első felében, néhány külföldi adatot is figyelembe véve, az alábbi szemléltető sort állíthatjuk össze.

Év	Hely	Régi magyar dénár	Év	Hely	Régi magyar dénár
1504	Hainburg ¹⁶²	132	1538	Sopron ¹⁶⁵	168
1524	Buda ^{162/a}	160	1539	Buda ^{165/a}	140
1525	Buda ^{162/b}	133	1540	Judenburg ¹⁶⁶	160
1526	Sárvár ^{162/c}	131	1541	Krakkó ¹⁶⁷	134,4
1527	Pécs ^{162/d}	150	1541	Sopron ¹⁶⁸	160
1528	Sárvár ^{162/e}	120	1542	Sopron ¹⁶⁹	120
1528	Judenburg ¹⁶³	150	1542	Nagyszombat ¹⁷⁰	140
1530	hely nélkül ^{163/a}	116	1543	Krakkó ¹⁷¹	134,4
1530	Buda ¹⁶⁴	180	1544	Komárom ¹⁷²	134,4
1533	Sárvár ^{164/a}	140	1545	Sárvár ^{172/a}	140
1535	Pozsony ^{164/b}	100	1546	Sárvár ^{172/b}	140
1538	Bada ^{164/c}	140	1547	Sárvár ^{172/c}	140

¹⁶² Magyar Országos Levéltár, Dl. 101878. — Az e jegyzettel, valamint az alábbiakban foglalt jegyzetekkel illusztrált tételekben a dénáron túlmenőleg kiszámítottuk az aranyforint értékét schillingben (solidusban), valamint krajcárban is. Ezeket az alábbiakban foglaljuk össze.

Jegyzet szám	Év	Hely	Schilling	Krajcár
162	1504	Hainburg	11	82,5
163	1528	Judenburg	12,5	93,75
164	1530	Buda	15	112,5
165	1538	Sopron	14	105
166	1540	Judenburg	13,3	100
167	1541	Krakkó	11,2	84
168	1541	Sopron	13,3	100
169	1542	Sopron	10	75
170	1542	Nagyszombat	11,6	87
171	1543	Krakkó	11,2	84
172	1544	Komárom	11,2	84
173	1548	Iglau	10	75
174	1544	Pozsony	11,6	140

^{162/a} Horváth i. m. 34.

^{162/b} Uo.

^{162/c} Uo.

^{162/d} Uo.

^{162/e} Uo.

¹⁶³ Tremel, F.: Das Handelsbuch des Judenburger Kaufmannes Clemens Körbler 1526—1548 Graz, 1960. XXXVI.

^{163/a} Horváth i. m. 34.

¹⁶⁴ 1530. X. 6-án a közölt számadási szövegben.

^{164/a} Horváth i. m. 34.

^{164/b} Uo.

^{164/c} Uo. 35.

¹⁶⁵ Soproni Állami Levéltár, Stadtkammerrechnung 1537/38. 8.

^{165/a} Horváth i. m. 35.

¹⁶⁶ Tremel i. m. XXXVII.

¹⁶⁷ Archiwum Pan'stwowe Miasta Krakowa i Wojewodztwa Krakowskiego. Sign. N° 1608, Regestrum perceptorum... et expositorum Anno 1541. 153^v 1.

¹⁶⁸ Soproni Állami Levéltár, Stadtkammerrechnung 1540/41. 7^v 1.

¹⁶⁹ Uo. 1542. 5^r 1.

¹⁷⁰ Archiv Mesta Trnavy, Introitus communes civitatis Tirnaviensis. 1542. 1^v 1.

¹⁷¹ Archiwum Pan'stwowe Miasta Krakowa i Wojewodztwa Krakowskiego, Sign. N° 1608. Regestrum perceptorum... et expositorum Anno 1543. 133^v 1.

¹⁷² Belényesy M.: Kultúrtörténeti szemelvények a Nadasdiak 1540—1550-es számadásaiból. I. Budapest, 1959. 64.

^{172/a} Horváth i. m. 35.

^{172/b} Uo.

^{172/c} Uo.

1548	Iglau ¹⁷³	120	1551	Sárvár ^{173/d}	145
1548	Körmen ^{173/a}	160	1552	Murány ^{173/e}	150
1549	Lászlófalva ^{173/b}	150	1553	Pozsony ^{173/f}	120
1550	Pozsony ^{173/c}	145	1554	Pozsony ¹⁷⁴	140

Hangsúlyozni kell, hogy a fenti értékadatok korántsem ölelik fel a szóban forgó fél év-század valamennyi aranyforint értékét, hiszen viszonylag nagyon kevés az a számadási anyag, amely egyéb irányú kutatásaink során kézbe került. A Budán akkoriban uralkodó gazdasági helyzetre azonban mindenesetre rávilágítanak. A számadásban szereplő forintokat egyébként számolási forintoknak és nem valóságos forintoknak kell tekinteni. Erre mutat esetünkben az, hogy a valóságos forintot, a magyar aranyforintot Budán 1 forint és 80 dénár fejezi ki „apró pénzben”, azaz a valós dénárban, amelynek százát fogja egybe a számolási forint.¹⁷⁵

János király pénzverő tevékenységére utal a számadás 1530. december 19-i bejegyzése (. . . fl. trecentos . . . et etiam regis Johannis, quos vigesimo septimo fecit cudere . . .), mely megerősíti az ide vonatkozó nézeteket, illetőleg adattal támasztja alá azokat.¹⁷⁶

*

Az alábbi névsor foglalja egybe a számadásban említett személyeket.

Adrean Gregorius	Gregorius lovász
Aykay puer	Gregorius presbiter
Andre fegyvertisztító	Horuat (Horvat, Horwat,
Blasius kocsis	Sarpos vel Horwat) Joannes
Chekedi Joannes	Horwat Michael
Chybak Emericus	Janchy (Janchy lovász)
Chopany Franciscus	Joannes komornyik
Dochy (Dolchy) Johannes	Johannes rex
Ebergheny Franciscus	Kopany Franciscus
Erdeli Thomas	Ladislau bombardarius Regiae
Estepan Bálint	Maiestatis
Esthoyan Mathias	Ladislau rex
Ferdinandus rex	Lazarus literatus
Fodor Paulus	Ludovicus rex
Franciscus cocus	Nag Mathias
Fyzy Emericus	Nag (Nagh) Thomas
Georgius dominus	Nagwahy Joannes
Georgius literatus	Nicolaus rézműves

¹⁷³ Okresní Archiv Jihlavy, Sign. N° 1887. Riemers Kaufmannsbuch (1548—1551).

^{173/a} *Horváth i. m.* 35.

^{173/b} Uo.

^{173/c} Uo.

^{173/d} Uo.

^{173/e} Uo.

^{173/f} Uo.

¹⁷⁴ *Belényesi i. m.* II. 228—229.

¹⁷⁵ A magyar és az osztrák pénzrendszer egykorú összefüggésére az alábbiakat jegyezzük meg.

A magyar pénzrendszerben

1 forint = 75 krajcár = 100 dénár; 1 krajcár = 1,33 dénár.

Az osztrák pénzrendszerben

1 font = 8 solidus (schilling) = 60 krajcár = 240 dénár = 480 fillér (heller); 1 solidus = 7,5 krajcár = 30 dénár = 60 fillér; 1 krajcár = 4 dénár = 8 fillér; 1 dénár = 2 fillér. A fentebbiekből következőleg: 1 solidus = 7,5 krajcár = 10 magyar dénár.

¹⁷⁶ Vö. *Huszár i. m.* 118.

Pestheny Gergely¹⁷⁷ dominus
Petrus de Warda
Petrus vector
Prasolchy Cristophorus
Raskay dominus
Saly György (?)¹⁷⁸

Thomas faber
Thomas istablator
Turkouyt János (?)¹⁷⁹
Vrban kocsis
Zychy (Zychi) István¹⁸⁰
Zychy puer

Zychy Thomas

Közülük többen — akik Nádasdy emberei — a későbben kelt Nádasdy-számadásokban is szerepelnek.¹⁸¹ Vannak viszont jó néhányan, Buda ostroma idején Nádasdy emberei, akik a most közölt számadásokban említést nem nyertek; sőt ismeretes János király szervitorainak egy jegyzéke is, akik ugyancsak részesei voltak Buda védelmének a Roggendorf-ostrom idején.¹⁸²

A számadásban szereplő személyek közül Pöstyéni (Pestheny) Gergelyt külön megemlítjük, hogy budai malmára irányítsuk a figyelmet. János király 1529. szeptember 20-án hagyja meg Dóczy János budai várnagynak, hogy a malmot, amely egyike lehetett a felhívízi prépostság, vagy Pemflinger István malmainak, adja át akkor volt udvarmesterének, Pöstyéni Gergelynek.^{182/a} E malom takarításának költségeit itt találjuk a Nádasdy-számadásban, bár kettőjük kapcsolatára e forrásban egyéb utalás nincsen. Pöstyéni egyébként János király legszűkebb politikai párthívei közé tartozott, s az ő pályája „évtizedek óta felbonthatatlanul összefonódott” a János királyéval.¹⁸³ Budához szoros kapcsolat fűzte. Ha János király elhagyta Budát, ott rendszeren helytartója és országbírája, Pöstyéni Gergely székel.¹⁸⁴

*

A számadás egyetlen 300 forintos bevételi tételétől eltekintve — melyet közvetlenül a Roggendorf-féle ostrom befejeztével (1530. XII. 19.) jegyeznek fel — kiadási tételekből áll. A kiadások rendszerezéséhez az alábbi csoportok kínálkoznak.

- a) Ajándék, alamizsna
- b) Ellátmányok
- c) Élelmiszerek
- d) Hadiszerek
- e) Háziszerk
- f) János király rációja
- g) Munkabérek
- h) Ruházati cikkek
- i) Személyeknek juttatás közelebbiek nélkül
- j) Vegyes kiadások

¹⁷⁷ A Gergely keresztnévet a számadás nem tartalmazza; erre nézve ld. *Szalay* i. m. 4. 176.

¹⁷⁸ Saly György keresztnéve erősen feltételes. 1550-ben szerepel egy bizonyos Saly György a Nádasdy-számadásokban mint nádasdi udvarbíró. Meg kell jegyezni azonban, hogy ugyanebből a családból még számosan szolgálhatták Nádasdyt, eshetőleg György keresztnévű más családtag is. Vö. *Belényesy* i. m. II. 161.

¹⁷⁹ Turkouyt János keresztnéve ugyancsak bizonytalan. Erre a változatra *Belényesy* i. m. I. 306., valamint II. 161. utal. Lehetséges azonban az is, hogy Turkouyt Miklós fejevári harmincadosról van szó, ki igazolhatóan kapcsolatban állott Nádasdyval. Turkouyt Miklós 1534-ben lett Buda főbírája s ugyancsak ő volt a város főbírája 1541-ben is. (Kubinyi András szíves közlése.)

¹⁸⁰ Az itt szereplő Zychy valószínűleg azonos a későbbi Nádasdy-számadásokban szereplő Zichy Istvánnal. Vö. *Belényesy* i. m. I. 144.

¹⁸¹ Így: Balázs kocsis (szekerevezető), Ebergheny Ferenc, György deák, Horváth (Sarpos) János, Saly György, Turkouyt János, Zichyek közül többen, akikre vö. *Belényesy* i. m. I. II. névmutatók.

¹⁸² A két jegyzéket *Barabás S.* közli. *Történelmi Tár* (1888) 799—801. Az első jegyzék tulajdonképpen a Nádasdy Tamás lovakban elszenvedett veszteségét tartalmazza Buda ostroma idejéből.

^{182/a} *Bártfai Szabó L.*: Pest megye történetének okleveles emlékei, 1002—1599-ig. Budapest, 1938. 375.

¹⁸³ *Hóman* — *Szekfü* i. m. III. 25.

¹⁸⁴ *Szalay* i. m. IV. 176.

a) *Ajándék, alamizna*

A pesti asszonynak (az uraság megbízásából)	3 fl.	
Egy bizonyos szegénynek		25 den.
Egy bizonyos szegénynek		01 den.
Egy betegnek (a Dóczy házában)		25 den.
A beteg Zichynek		16 den.
Egy katonának, aki Ceglédről jött Budára		10 den.
Összesen ...	3fl.	77 den.

b) *Ellátmányok*

<i>ad salarium</i> Esthoyan Mátyásnak	25 fl.
Horvát Jánosnak	4 fl.
Prasolchy Kristófnak	10 fl.
<i>ad servitium</i> Erdődi Tamásnak	2 fl.
Fyzy Imrének	2 fl.
Horvát Mihálynak	3 fl.
János komornyiknak	2 fl.
Kopany Ferencnek	3 fl.
Nagy Mátyásnak	2 fl.
Összesen ...	53 fl.

c) *Élelmiszerek*

bor	3 fl.	08 den.	
bors	2 fl.	40 den.	1 font
bors, sáfrány, szekfűszeg		26 den.	
borsó		06 den.	
borsó és spenót		16 den.	
búza	4 fl.		2 zsák
csirke	4 fl.	25 den.	összesen 12 db ¹⁸⁵
fácán		40 den.	1 db
gyömbér	1 fl.		
hal	3 fl.	19 den.	
hús	1 fl.	32 den.	
kappan	1 fl.	50 den.	6db
káposzta		28 den.	
kása (kaza ad bel)		12 den.	
kenyér	1 fl.	07 den.	
konyhára (ad coquinam)	17 fl.		
madár		16 den.	
mandula		25 den.	
méz	1 fl.	21 den.	
petrezselyem		02 den.	
rizskása		25 den.	
sáfrány	4 fl.		
só		66 den.	
spenót (ld. borsó és spenót)			

¹⁸⁵ A 12 db ár szerint így oszlik meg:

9 db	3 fl
2 db	1 fl
1 db	25 den.

szeffűszeg (ld. bors, sáfrány, szeffűszeg)		
tojás	05 den.	3 db
torma	02 den.	
víz (ad coquinam et equis)	1 fl. 92 den.	aqua calida
viza	35 den.	
János komornyiknak, hogy ennilót vegyen	33 den.	mert számukra ennivalót nem ta- lált a számadó
Jancsinak hasonlóképpen	33 den.	
Összesen ... 49 fl. 64 den.		

A számadásban szereplő élelmiszerek adatai ritkán, az esetek alig 21%-ában elégségesek ahhoz, hogy a mennyiséget is közöljék, konkrét ismereteink legyenek az egyes élelmiszerek áráiról. Az árak értékelését megnehezíti viszont az a körülmény, hogy az 1530. évből eddigi kutatásaink során összehasonlító adatok nem kerültek elő. Bőven van azonban élelmiszer-adatunk az 1540-es évekből, amelyek ha nem is bizonyítják, de mindenesetre valószínűsítik a Budán ismert árak magas jellegét. Az általános drágaság a már ismertetett körülményeknél fogva eléggé érthető.

Mindemellett kiemelkedően magas árat mutat a bors: fontját 2 fl. 40 dénárral számolja el számadásunk. Hogy ez mennyire magas ár, arra nézve az alábbiakban ismertetnénk 1543—1554 közötti borsárakat egy fontra vonatkoztatva. Az árak egyike sem éri el a budai ár $\frac{1}{3}$ -át.

Krakkó ¹⁸⁶	1543	54 den.
Komárom ¹⁸⁷	1544	60 den.
Komárom ¹⁸⁸	1544	64 den.
Bécs ¹⁸⁹	1544	60 den.
Krakkó ¹⁹⁰	1545	48 den.
Nagyszombat ¹⁹¹	1545	70 den.
Nagyszombat ¹⁹²	1545	64 den.
Pozsony ¹⁹³	1545	62 $\frac{1}{2}$ den.
Pápa ¹⁹⁴	1545	62 $\frac{1}{2}$ den.
Bécs ¹⁹⁵	1546	60 den.
Bécs ¹⁹⁶	1547	70 den.
Sárvár ¹⁹⁷	1547	70 den.
Nagyszombat ¹⁹⁸	1547	74 den.
Regede (Radkersburg) ¹⁹⁹	1547	64 den.
Igló (Jihlava) ²⁰⁰	1550	60 $\frac{1}{2}$ den.
Pozsony ²⁰¹	1550	65 den.

¹⁸⁶ Archiwum Państwowe Miasta Krakowa i Województwa Krakowskiego. Sign. N° 1608. Regestrum perceptorum... et espositorum Anno 1543. 129^r 1.

¹⁸⁷ *Belényesy* i. m. I. 64.

¹⁸⁸ Uo. 69.

¹⁸⁹ Uo. 131.

¹⁹⁰ Archiwum Państwowe Miasta Krakowa i Województwa Krakowskiego. Sign. N° 1609. Regestrum perceptorum... et espositorum Anno 1545. 119^v 1.

¹⁹¹ *Belényesy* i. m. I. 150.

¹⁹² Uo. 155.

¹⁹³ Uo. 159.

¹⁹⁴ Uo. 197.

¹⁹⁵ Uo. 204.

¹⁹⁶ Uo. 209.

¹⁹⁷ Uo. 239.

¹⁹⁸ Uo. 289.

¹⁹⁹ Uo. 305.

²⁰⁰ Okresní Archív Jihlavy. Sign. N° 1887. Riemers Kaufmannsbuch (1548—1551).

²⁰¹ *Belényesy* i. m. II. 95.

Pozsony ²⁰²	1550	62 den.
Pozsony ²⁰³	1550	63 den.
Bécs ²⁰⁴	1550	60 den.
Pozsony ²⁰⁵	1550	75 den.
Pozsony ²⁰⁶	1554	68 den.

Mint a fentiekből kitűnik: egyugyanazon városban és ugyanazon évben is eltérés mutatkozik az árakban, de ezek az eltérések esetleg minőségi különbségekkel is magyarázhatók.

A budai piac drágaságának érzékeltetésére az alábbiakban összefoglaltunk néhány adatot — közelebbi időpontból való árak híján ismét csak a 40-es évekből — a kappanra. Budán a 6 db kappant 1 fl. 50 den.-ért vásárolják, ami darabonként 25 dénáros árnak felel meg.

Buda	1530	25 den.
Pozsony ²⁰⁷	1544	12 den.
Bécs ²⁰⁸	1544	22 ½ den. (kövér kappan)
Komárom ²⁰⁹	1544	9 ¼ den.
Győr ²¹⁰	1544	7 den.
Nagyszombat ²¹¹	1544	8 den.
Komárom ²¹²	1545	10 den.
Födémes ²¹³	1545	6 den.

Ezek az adatok arra mutatnak, hogy a budai piac élelmiszerárai mintegy kétszeresei az országos átlagnak. A fácán darabját is Budán 40 dénárért, Pozsonyban 18 dénárért adják a 40-es évekből.²¹⁴

Az élelmiszerárak más oldalú megvilágításához idézhetjük az 1525. október 15-i soproni árjegyzék kappanra vonatkozó tételét: „Item ain kopaun vmb IIII allt Hungarisch den., oder vmb acht phening neu gelt”.^{214/a} Ugyanerre adatot tartalmaz Buda város árszabása is II. Lajos korából (1522), amelyben a jó kappan ára 4—5—6 dénárban volt megállapítva minősége szerint.^{214/b}

A számadásunkban szereplő tojás árához az 1520-as évekből három adat is kínálkozik összehasonlításként. 1522-ben Budán 6 tojást, húsvétól Mihálynapig 8 tojást adnak 1 dénárért.^{214/c} Az 1525-ös soproni árjegyzék szerint: „Item drew ayr vmb ainen neuen Hungrisch den.”^{214/d} Egy régi dénárért tehát ugyanúgy 6 tojást adtak, mint 1522-ben. (Mint az előbbiekben említettük az új és régi dénár aránya 2 : 1.) Ugyanebben az évben (1525-ben) Lőcsén Sperfogel K. patrícius írja: „Item in 1525 jar ist grosse teurung gewesen aller ding . . . item 5 eyer vor 1 den . . .”^{214/e} Lőcsén tehát a tojás ára alig valamivel magasabb, mint Sopronban (ott 5, itt 6 tojást adnak 1 dénárért), és így az 1525-ben bekövetkezett „nagy drágaság” joggal vonatkoztatható nemcsak Lőcsére — ahogy a patrícius írja —, hanem Sopronra is.

²⁰² Uo. 58.

²⁰³ Uo. 61.

²⁰⁴ Uo. 74.

²⁰⁵ Uo. 98.

²⁰⁶ Uo. 219.

²⁰⁷ *Belényesy* i. m. I. 15.

²⁰⁸ Uo. 49.

²⁰⁹ Uo. 102.

²¹⁰ Uo. 105.

²¹¹ Uo. 122.

²¹² Uo. 143.

²¹³ Uo. 148.

²¹⁴ Uo. 264.

^{214/a} *Házi J.*: Sopron szabad királyi város története. Sopron, 1943. II/6. 390.

^{214/b} *Kemény L.* Buda város árszabása II. Lajos korában (1522). Történelmi Társ. 1889. 372.

^{214/c} *Kemény* i. m. 372.

^{214/d} *Házi* i. m. 390.

^{214/e} *Ratkos P.*: Die Entwertung der ungarischen Kleinmünze im Jahre 1521 und ihre Folgen in der Slowakei bis 1526. Studia Historica Slovaca. Bratislava, 1963. 56.

d) *Hadiszerek*

arany, Nádasdy sisakja aranyozásához	1 fl.	80 den.	
bársony, fekete (fenti sisakhoz)	1 fl.		
gyeplő (ld. madzag, istráng és gyeplő)			
istráng (3 db)		21 den.	
kantár	3 fl.		az uraságnak csináltatva
kötőfék		20 den.	
ló	12 fl.		
madzag	1 fl.		
madzag, istráng és gyeplő	2 fl.		
nyereg (1 db)	3 fl.		equis curiferis
sarkantyú		40 den.	
sátorszeg		75 den.	
sátorvas és lebegő	1 fl.	02 den.	
szarv (sátor tetejére)	2 fl.	04 den.	
tengely (1 db)		60 den.	
vászon, finom (zászlókhoz)	9 fl.	63 den.	
vászon, silány (pokróchoz)		54 den.	
zabola		20 den.	
zászlótok		22 den.	
Összesen:	39 fl.	61 den.	

Az itt bejegyzett tételek közül leginkább a szekeres nyereg kínálkozik az ár tekintetében összehasonlítással. Kár, hogy csak közel két évtizeddel későbbi adat áll ehhez rendelkezésre; előnyös viszont az, hogy kétségtelenül azonos áruféleségről van szó. Az összehasonlítás ismét arra mutat, hogy a most adott időszakra Budán a magas árak jellemzőek. Az a nyereg, amelyért 3 forintot adnak Budán, Bécsben 1548-ban csaknem negyedannyiba kerül. Idézzük a Nádasdyak számadásából: „4 die Septembris . . . ittem üttenk beczen urban mesterrel neg' szekeres n'erget az alg'ukhoz neg' renes forinton, ky teszen fl. 3 d. 20.”²¹⁵

e) *Házi szerek*

csípővas		07 den.	
faggyú		25 den.	
gyertya	1 fl.	30 den.	
kulcs (Gergely presbiter házához)		20 den.	
kupa (csináltatva)		25 den.	
ládika, olasz (az uraság számára)	2 fl.		
papír	1 fl.	20 den.	5 Buch 1 fl.
szappan		74 den.	
széna	1 fl.	42 den.	1 koci 1 fl. 32 den.
tégely		25 den.	2 db. Az egyik ólom 20 den.
tömjén		05 den.	
tűzifa	7 fl.	30 den.	
Összesen:	15 fl.	03 den.	

Bár a papír minőségileg s az ehhez kapcsolódó ár tekintetében is nagyon különböző lehet, aligha lehet kétséges, hogy a fentiekben szereplő papírár két és félszerese az 1544–1554 között ismert papíráraknak, amelyek közül több azonos minőségű papírosra vonatkozik.²¹⁶

²¹⁵ *Belényesy* i. m. I. 322.

²¹⁶ *Vö. Belényesy* i. m.-ben a Szakmutató alapján a különböző papírárakat a II. 306. feljegyzettek figyelembevételével.

f) *János király rációja*

Várdai Pál esztergomi érseknek a király adóssága miatt	10 fl.
Horvát (másképp Sarpos) Jánosnak útiellátmányra	1 fl.
Ugyanannak a Horvát Jánosnak útiellátmányra	1 fl.
Összesen:	12 fl.

g) *Munkabérek*

(a számadás időrendjében)

Miklós rézművesnek Nadasdy sisakja aranyozásáért	1 fl. 30 den.	
András fegyvertisztítónak e sisakon végzett munkájáért	1 fl. 10 den.	
kötélverőnek	1 fl.	
révésznek Horvát János által az uraság nevében.....	50 den.	
borbélynak az uraság meghagyásából	1 fl.	
hajósoknak a gabona Dunán átszállításáért	10 den.	
hajósoknak Nagy Tamás által Dunán átszállításért	25 den.	
(Az összegben N. T. élleme is !)		
borbélynak Péter kocsis miatt	25 den.	
rostállóknak (8 fő), mindegyiknek 9 dénárt	72 den.	okt. 26.
ládácska kijavításáért	32 den.	
rostállóknak (8 fő), mindegyiknek 9 dénárt	72 den.	okt. 27.
hajósoknak Pestről a Dunán át zabszállításért	16 den.	
malomba gabonaszállításért	10 den.	
molnárnak italra	20 den.	
péknek	1 fl.	
mesternek, hogy a kocsit készítették	1 fl.	
rossz tégely kijavításáért	25 den.	
Tamás mesternek nyereg és kantár javításáért	63 den.	
lovásznak	07 den.	
vargának cipőjavításért	10 den.	
szabónak tunikáért	75 den.	
kőművesnek a malomért	2 fl.	
parasztoknak (2 fő) a ház takarításáért	30 den.	két napra
teherhordóknak (2 fő) a holmik várból házhoz szállításáért	20 den.	
parasztoknak (6 fő) Pöstyéni malma takarításáért	60 den.	
parasztoknak (2 fő) fahordásért	25 den.	
taligásoknak, hogy élelmet szállítottak a Dunától a házig	1 fl.	
taligásnak, ki az uraság holmiját a várból kivitte	50 den.	
taligás segítőjének	12 den.	
ökrök órének	10 den.	
kapusoknak az uraság meghagyásából	1 fl.	
ökrök (2 db) vágásáért	50 den.	
borbélynak Fyzy Imre gondozásáért	6 fl.	
Horvát Jánosnak lószállításért	08 den.	
Jancsinak hasonlóképpen egy ló szállításáért	06 den.	
hajósna, hogy az uraság Pestre küldött	08 den.	
parasztoknak (3 fő), hogy fát hordani segítettek	16 den.	
parasztoknak bor szállításáért	12 den.	
parasztnak favágásért	10 den.	
birkák órének borra	02 den.	
korcsolyásnak	25 den.	
birkák órének borra	04 den.	
mosónőnek	15 den.	
Összesen:	25 fl. 15 den.	

A fenti összeállításban szereplő munkabérek közül két tétel érdemel különös figyelmet. Az egyik a révésznek fizetett 8 dénár, a számadó Budáról Pestre utazásáért. Közel másfél évtizeddel később ugyanis a pozsonyi Dunán ugyanezért ugyanennyit fizetnek Nádasdy emberei.²¹⁷ A másik a gabonarostálásért fizetett 9 dénáros napszámber. Ez utóbbi különösen azért, mert a harmincas években általában 8—10 dénár körül mozog az átlagos napszámber. Így pl. Sopronban 10 dénárt fizetnek ács-napszámber fejében,²¹⁸ ugyanennyi a szőlőkapás napszámberé.²¹⁹ Később a negyvenes években sem változik lényegesen a helyzet, a munkabérek ezen a szinten maradnak. Nagyszombatban csak az ácsmester napszámberé emelkedik 19 dénárra, az ugyanebben a munkakörben foglalkoztatott kisegítő napszámások 9 dénárt kapnak.²²⁰ Krakkóban sem több a kőművessegéd napszámberé 12 dénárnál.²²¹

Mindebből arra lehet következtetni, hogy Budán, ahol a már vázolt körülmények következtében tetemes áremelkedés tapasztalható, a munkabérek nem tartanak lépést az árakkal.

h) Ruházati cikkek

cipő (4 pár)	3 fl. 50 den.
gatyá (ld. ing és gatyá)	
ing és gatyá (1—1 db)	2 fl.
kesztyű (2 pár)	36 den.
saru (4 pár)	80 den.
tafota (40 rőf)	4 fl.
selyem, fekete (subához)	1 fl.
süveg (1 az uraság sisakjához 40 den., 1 a Zichy gyereké 32 den.)	72 den.
Összesen:	12 fl. 38 den.

Vitába kell szállni a számadónak azzal a bejegyzésével, amely szerint 40 rőf tafotáért 4 forintot adott ki. Mindenekelőtt nehéz elképzelni, hogy az adott körülmények között 30 méternél is több tafotára volt éppenséggel e ház körül szükség. (Az az idő tájt használt rőf ugyanis általában 77,3 cm-nek, a salzburgi 78,8 cm-nek, s a bécsi István templom kapujában őrzött rőfnyi vasrúd 77,6 cm-nek felel meg.)²²² Még kevésbé lehet magyarázatot találni arra, hogy a budai általánosan magas árakat figyelembe véve éppen a tafota ára volna egy-egyede a harmincas és negyvenes évek tafota árainak. A tafota rőfönkénti árára az alábbiak tájékoztatnak.

Salzburg ²²³	1535	33 ½ den.
Salzburg ²²⁴	1537	45 ½ den.
Judenburg ²²⁵	1539	60 den.
Salzburg ²²⁶	1541	48 den.
Salzburg ²²⁷	1544	43 den.
Bécs ²²⁸	1544	40 den.
Pozsony ²²⁹	1550	40 den.
Tarcal ²³⁰	1551	45 den.

²¹⁷ *Belényesy* i. m. I. 77.

²¹⁸ Soproni Állami Levéltár, *Spitalrechnung*. 1535/37.

²¹⁹ Uo. 19.

²²⁰ Archiv Mesta Trnavy, *Rationes camerae* 1544. 50 l.

²²¹ Archiwum Państwowe Miasta Krakowa i Województwa Krakowskiego, Sig. N° 3343. 27 l.

²²² Vö. *Tremel* i. m. XXVIII—XXIX.

²²³ *Tremel* i. m. 52.

²²⁴ Uo. 59.

²²⁵ Uo. 66.

²²⁶ Uo. 75.

²²⁷ Uo. 88.

²²⁸ *Belényesy* i. m. I. 131.

²²⁹ *Belényesy* i. m. II. 62.

²³⁰ Uo. 179.

Sokkal valószínűbb, hogy a számadó a tafota mennyiségét elírta, és valójában 10 rőf tafotáról van itt szó. Ez mennyiségileg is elképzelhetőbb (mintegy 7 1/2 méter), másrészt az ennek megfelelő 40 dénáros rőfönkénti ár megfelel az akkori átlagos tafota árnak. Még így is nyitva marad a kérdés: hogy a budai magasra ugrott árak mellett miért maradt a tafota ára az átlagos szinten. Ehhez azonban meg lehet jegyezni, hogy a tafotát itt Budán török kereskedőktől vásárolták, akik esetében az árviszonyok és árukészlet vizsgálata esetleg erre kielégítő magyarázattal szolgálna. Az egyéb ruházati cikkek árai tekintetében bármiféle érdemi következtetés csak akkor volna alapos, ha a cikkek konkrétabb leírása és minőségük megjelölése is adva volna. A süvegnek pl. már a XVI. század második negyedében több fajtája ismeretes (esősüveg, huszársüveg, tafotasüveg, hálósüveg stb.). Áraik is igen különbözőek: 16 dénártól 1 forintig. A számadásunkban szereplő két süveg ára, az előbb mondotakra való figyelemmel, a leírás szűkszavúsága ellenére megállapíthatóan drága. Inget is lehet kapni a harmincas évek közepén Sopronban 18 dénárért,²³¹ gatyát pedig a negyvenes évek elején Komáromban 20 dénárért.²³² A kesztyű ára Bécsben még 1550-ben sem több 16 dénárnál.²³³

i) Személyeknek juttatás közelebbi nélkül

György literátusnak	150 fl.
Horvát Jánosnak	12 fl.
Chekedi Jánosnak	50 den.
Gergely lovásznak	2 fl.
Balázs kocsisnak	4 fl.
Ráskaynak	15 fl.
Fodor Pálnak	1 fl.
Jancsi lovásznak	1 fl.
Ferenc szakácsnak	6 fl.
Ebergheny Ferencnek	50 den.
Nagwahy János szervitornak	1 fl.
Nagy Tamásnak	2 fl.
Chopany Ferencnek	50 den.
Lázár literátusnak (az uraság szükségére)	2 fl. 50 den.
Összesen:	198 fl. — den.

j) Vegyes kiadások

Úti ellátmány Horvát Jánosnak	50 den.
Úti ellátmány Nagy Tamásnak	12 den.
Serlegváltásdíj Adreán Gergelynek	20 fl.
Fékváltás Estepán Bálintnak	2 fl.
Összesen:	22 fl. 62 den.

Végül bemutatjuk a csoportosított kiadások összesítő jegyzékét az alábbiak szerint.

a) Ajándék, alamizsna	3 fl. 77 den.
b) Ellátmányok	53 fl.
c) Élelmiszerek	49 fl. 64 den.
d) Hadiszerek	39 fl. 61 den.

²³¹ Soproni Állami Levéltár, Spitalrechnung. 1535/37.

²³² *Belényesy* i. m. I. 67.

²³³ *Belényesy* i. m. II. 94.

e) Háízszerek	15 fl. 03 den.
f) János király rációja	12 fl.
g) Munkabérek	25 fl. 15 den.
h) Ruházati cikkek	12 fl. 38 den.
i) Személyeknek juttatás közelebbiek nélkül	198 fl.
j) Vegyes kiadások	22 fl. 62 den.

Kiadás mindössze:

431 fl. 20 den.

A Mohácsot követően Budára szakadt nehéz sors — úgy véljük — e kis volumenű számadás adatai tükrében konkrétan lemérhető. A forrás szövegéhez fűzött reflexiók, a feldolgozás igénye nélkül, csupán annak használatát kívánták elősegíteni.

ISTVÁN BARACZKA

RECHNUNGEN DES NÁDASDY—HAUSES IN OFEN
(30. 9. 1530.—13. 1. 1531.)

Aus der Zeit der ersten Jahrzehnte nach der verhängnisvollen Schlacht bei Mohács (1526) ist uns nur ein mangelhaftes und fragmentarisches Archivmaterial, besonders in bezug auf die Wirtschaftlichen Verhältnisse der damaligen ungarischen Hauptstadt, überliefert.

Ebendeshalb besitzt das sechzehn Seiten umfassende Rechnungsbüchlein, das die Ausgaben des Ofner Haushaltes des königlichen Schatzmeisters Thomas Nádasdy enthält, einen erhöhten historischen Wert.

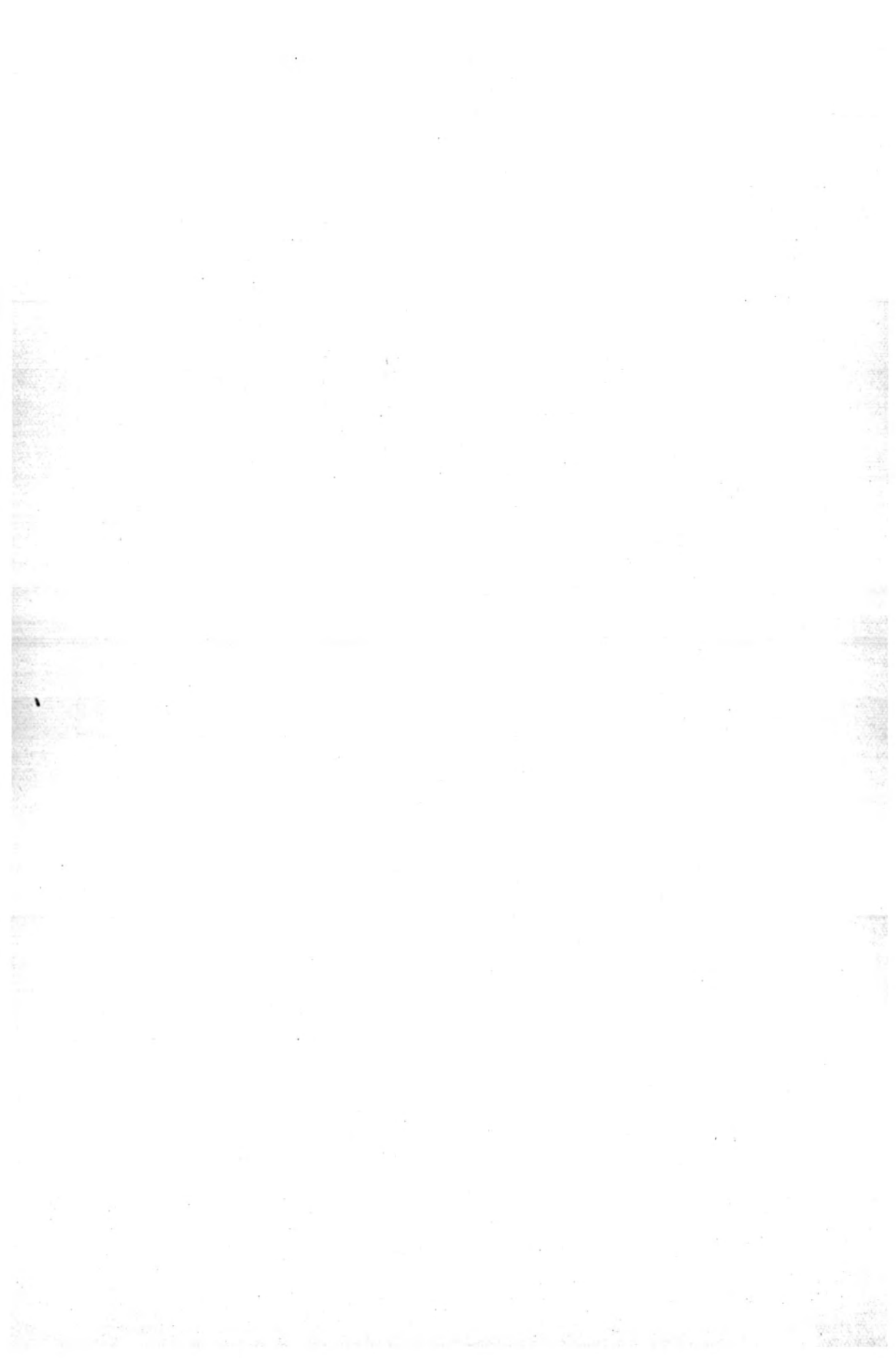
Die im Ungarischen Staatsarchiv (Section E, Fonds N° 185, Archivum familiae Nádasdy) aufbewahrte lateinische Quelle war der Geschichtsforschung bislang zwar nicht unbekannt, doch in keiner Ausgabe zugänglich.

Verfasser veröffentlicht hier den Text des Rechnungsbüchleins und kommentiert dasselbe unter Berücksichtigung anderer zeitgenössischen Quellen.

Aus diesem Kommentar erfährt man den Warenumsatz des Ofner Marktes, die Warenversorgung der Bevölkerung, die Qualität der Waren, die Veränderung der Preise, der Löhne, des Geldwertes, u. s. w.

Diese Fragen werden den einzelnen Themen nach gruppiert und behandelt, bzw. mit entsprechenden mitteleuropäischen Angaben verglichen.

Die Quelle bzw. ihr Kommentar beleuchten hiemit einen Zeitabschnitt aus der Geschichte Ofens, dessen Erforschung in wirtschaftsgeschichtlicher Hinsicht bislang wegen ungenügender Kenntnis der Quellen vernachlässigt war.

ADATOK ÓBUDA XIX. SZÁZADI
HELYTÖRTÉNETÉHEZ. (KRENN GYÖRGY ÉS
UTÓDAINAK FELJEGYZÉSEI 1810—1910.)

Krenn György óbudai szőlőbirtokos és pálinkafőző, valamint utódainak naplófeljegyzéseit a Kiscelli Múzeum szerencsés véletlen folytán szerezte meg 1953-ban, a ma is Óbudán élő család egyik tagjától. A 77 lapból álló német nyelvű kézirat (24×20,5 cm) félbőrbe kötött, elsősorban óbuda-helytörténeti feljegyzéseket tartalmaz. Ezek, a város jellegének megfelelően nagyrészt mezőgazdasági természetűek: időjárás (aszály, fagyok, rendellenességek), bő és sovány szüretetek, szántóföldek felosztása, terméseredmények, elemi csapások, utóbbiak között meglepően sok tűzvész.

A napló két fő részből áll: a tulajdonképpeni helytörténeti adatokból, és az üzleti feljegyzésekből. Közlésünk csak az első részre szorítkozik, mert a második rész terjedelme messze túlhaladja jelentőségét.

Az első rész az 1810. évi tabáni tűzvész említésével kezdődik és az óbudai új temető felszentelésének bejegyzésével végződik, tehát pontosan egy évszázadot ölel fel. A napló igen bőven és részletesen tudósít az 1831. évi koleráról és az 1838. évi árvízről. Ezek a napló legterjedelmesebb leírásai.

A kolera tüneteinek és — sajnos legtöbb esetben eredménytelen — gyógykezelésének pontos közléséből értelmes, gyakorlati, emellett érző szívű egyén képe rajzolódik elénk, aki leírásával a jövő számára hasznos szolgálatot ohajt tenni. Pontos időadatokkal mondja el a járvány terjedését Újlakról Óbudára. A kolerára vonatkozó rész talán az orvos- vagy gyógyásztörténet számára is mond valamit.

Szinte már drámai az 1838. évi árvíz óbudai pusztításainak, főleg azonban a menekülőkhelyzetének ábrázolása: a zsúfolt, levegőtlen helyiség, a beomló házak reccsenései, sötét színekkel festik alá 1838. március 13—16-ának tragikus eseményeit.

Az 1848/1849. évi forradalom és szabadságharc eseményeit különös módon nem említi, 1848-ról csak annyit mond, hogy decemberben a Lánchídon át Pestre ment.

Rendkívül érdekes az 1869. októberi bejegyzés, amely az új iskolatörvény óbudai reakcióját írja le.

A meteorológus az időjárás rendellenességeinek említéséből meríthet hasznot, amikor pedig krónikásunk a terméseredményeket és az árakat jegyzi fel, a gazdaságtörténésznek van segítségére.

Nem sokat tudunk Krenn György személyéről, sem pedig pálinkafőzdéjéről. Ami személyét illeti, jómódú, sőt gazdag óbudai polgár volt, akinek az óbudai hegyvidék több részén voltak földjei, szőlői. Az árvízzel kapcsolatban értesülünk, hogy állatokat is tartott.

A Krenn-féle pálinkafőzde 1827-ben létesült Óbudán, közelebbi helyét azonban nem ismerjük. A számadások 1827 és 1841 közötti időszakra vonatkoznak; ezekből kiderül, kiknek mennyiért adott el törkölyt, kik voltak üzletfelei, mennyien voltak, hol laktak. Az üzletfelek száma 1827-ben 23 volt, a későbbiek folyamán számuk 35 körül ingadozott, míg az